

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 34 Volume: 7 Issue: 34

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

MUHAFAZAKARLIK İDEOLOJİSİ ÇERÇEVESİNDE GELİŞEN KÜLTÜR VE SANAT POLİTİKALARI

CULTURE AND ART POLICIES IN THE VIEW OF CONSERVATISM

Tuğba AYDIN ÖZTÜRK*

Öz

Türk medeniyet tarihinde modernleşme hareketlerinin izleri, Lale Devri'ne kadar gider. Osmanlı devleti, hüküm sürdüğü yıllar içinde, Türk toplumunun yaşam pratikleri üzerinde etki bırakacak kültürel, sanatsal, siyasal, tarihsel, dinsel vb. kalımlar bırakmıştır. 19. yy ve sonrasında pek çok alanda, batıyı örnek alma ya da öykünme yoluna gidilmiştir. Cumhuriyet ile beraber batılılaşma, evrensel normlara getirilmeye çalışılmıştır. Milli görüş ya da muhafazakar demokratik söylem, çok partili döneme geçiş ile başlamış ve 2000'li yılların Türkiye'sinde hegemonik duruma gelmiştir. Bu söylem, hayatın tüm alanlarına yansımıştır. Sanat ve kültür alanı ise; bu alanların başında gelir.

1950'lerde Demokrat Parti ve 1960'da Adalet Partisi ile güçlenen merkez sağ, 1970'de Milli Nizam Partisi ile siyasal İslamcı akımı öne çıkarmaktadır. Başlangıçta batı karşıtı bir görüş ile yola çıkan din ve gelenek bağlarını öne çıkaran Milli görüş, son 40- 50 yıllık süreçte *muhafazakarlık* ve *gelenekçiliği* ön planda tutmaya devam eder ve küreselleşmenin etkisi ile liberalliği de arkasına alır.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, Muhafazakarlık, Gelenek, Kültür/ Sanat Politikaları.

Abstract

The footsteps of modernization in Turkish civilization history reaches back to Tulip Era. Ottoman Empire had been legated many cultural, artistic, historical, sacred heritage that has impacts on people's lifestyles. By 19th century, the West had been taken an example even imitated by The ottoman empire. After foundation of the Turkey Republic westernization process had been heighten to international levels. National vision movement or conservative democracy has emerged during the multi-party system and became hegemonical after 2000's. This ideologic expression has reflected itself on every aspect of live especially on art and culture.

The center right ideology which has strengtened via Democrat Party during 1950's and Justice Party during 1960's, highlighted politic islamic movement via National Regularity Party during 1970's. The National vision which was an anti western movement at first and still caring conservatism the most has evolved during this 50 years process has been supported by liberality as a result of globalization.

Keywords: Modernism, Conservatism, Tradition, Culture/ Art polic.

GİRİŞ

Her siyasal dönemin kendi kültür politikalarını yarattığı normu ile hareket edildiğinde; 2000'li yılların, geleneği öne çıkaran kültür-sanat çalışmalarını destekleyeceği sonucuna varılabilir. Bu sonuca ulaşmaya çalışırken, Osmanlı Devletinin farklı dönemlerindeki devletin resmi sanat anlayışı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda kabul edilen resmi kültür ve sanat politikaları ele alınarak kronolojik bir sıralama ile, bugünün Türkiye'sine gelmek gerekecektir. Bugünün siyasal konjonktüründe, geleneksel sanatlar neden ayrı bir önem taşımaktadır. Mills, Cumhuriyet'in *iktidar seçkinlerinin* temsil ettiği bir oluşum olduğundan söz etmektedir. Bu bağlamda, gelenekçi/ liberal söylemin, temsil üzerine doğan bir tepki olup olmadığı hakkında düşünülmelidir.

* İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzikoloji ve Müzik Teorisi.

Tam burada, Alain Touraine'nin görüşü önem kazanmaktadır: " Dışlanan kitle sadece olumsuz bir şekilde tanımlanamaz, aynı zamanda kültürel bir kimliğin de peşindedir ve bu kimlik ona modernleşmeye katılması karşılığında verilmediğinde ancak aralarında dinsel, dilsel ya da etnik kimliğin temel bir öneme sahip olduğu geleneklere, kültürel aidiyetlere ve pratiklere geri dönerek buna ulaşılabilir."

Muhafazakârlık nedir?

Muhafazakâr denildiğinde örf, adet ve geleneklere bağlı ve var olan düzenin devam etmesini isteyen bir aktörler topluluğu akıllara gelmektedir. Muhafazakâr söylem; değişime karşı olmamakla beraber, değişimin çok keskin ve hızlı olmasını istemez. Olanı muhafaza etmek ve saklamak ister ki zaten, kelime anlamı itibarıyla "tutucu" manasına gelmektedir. Yani, elde tutmak istediği değerler, görenek ve gelenekler, yaşanmışlıklar olması kendi etimolojik mirasından kaynaklanmaktadır.

Ergil, batıda muhafazakârlığın bir düşünce akımı olarak, üç iskelet üzerinde durduğundan söz eder. Bunlar; Akıllı temel alan Aydınlanma Hareketi, Fransız Devrimi ve sanayi öncesi toplumu bütünüyle değiştiren Sanayi Devrimi'dir. Ayhan ise muhafazakârlığın önemine şu sözlerle katkı sağlar: "Bütün muhafazakârlar, ulusun, geleneğin, dinin ve toplumsal düzenin önemini kabul eder. Gelenekler, toplumsal istikrarın sürekliliğini sağlamanın bir aracı olarak önemlidir. Gelenek, toplumsal aktörler arasındaki ilişkileri tanımlar ve değişimin doğasını belirler; bu çerçevede değişim, toplumun geleneklerine uygun olduğu müddetçe kabul edilebilir."

Muhafazakârlık; bireysel özgürlüğün karşısında aile, cemaat veya toplumun önem kazandığı, hiyerarşik düzende duran bir yapıyı ihtiva etmektedir. Fransız Devrimi ve Aydınlanma hareketinin kiliseyi kendi çıkarlarına göre kullandığını iddia eden muhafazakârlara göre din ve inanç en önemli kurumların başında gelir. (Ayhan; 2007, 35) Bu ve benzeri sebeplerden ötürü, yaşamsal pratikte muhafazakârlık, modernlik ile aynı eksende görülmez. Kavramsal olarak karşılaştırıldığında ise, modernlik yeni olana referans verirken; muhafazakârlık eskiyi tutma eğilimi taşımaktadır. Ancak modernlik köken olarak Latince modo/modus yani durum, anlık durum, şimdinin ideolojisi anlamlarına geliyorsa; bugün gerek siyasal gerekse toplumsal olarak ele alınan yeni muhafazakârlık akımı modern olma özelliği taşır.

Aksakal'ın da değindiği üzere modernleşme; "...XVI. yy Avrupa'sında filizlenen kapitalizmin giderek egemen olduğu bir dünyada, hiç bitmeyen bir bugünün, sonsuz bir şimdinin ideolojisidir." Ulrich Beck ve Antony Giddens; modernliğin bitip, post-modernliğin başlamasını, *İkinci Modernlik* olarak adlandırmaktadırlar. Bu durumda, *yeni muhafazakar söylem*, İkinci Modernlik terimi ile açıklanabilir mi? Yani, gelenekten gelen ve gelenekseli öven bir tümce olarak, 21. yy. şartlarında muhafazakârlığın yeniden yorumlanması ve nesnenin kendisinin değil de nesneye bakan gözün gördüğü şeyin önem taşıması açısından, yeni muhafazakarlık post modern bir deyiş midir?

Türkiye'de muhafazakârlığın ideolojik seyri

Pek çok tarihçinin üzerinde birleştiği ve Mardin'in de belirttiği gibi Abdülhamid'in aklındaki Pan-İslamizm siyaseti, bütün Müslümanları birleştirme hayalinden çok, halkını İslami İmparatorluk düşüncesi çerçevesinde birleştirmek için, bir çeşit ön-ulusalcılık kurmak amacıyla harcadığı bir çabadır. (İnceoğlu; 2009,14) Genel olarak ülkemizde muhafazakar hareketlerin bir tepki olarak doğduğu iddiası kabul edilirse, Abdülhamid'in siyasi görüşünün, Osmanlı'da modernleşmenin başladığı tarih sayılabilecek Lale devrinden itibaren, 18. ve 19. yy'lar boyunca gerçekleşen batılılaşmaya veya batı öykünmeciliğine, 20. yy başlarından gelen bir cevap niteliği taşımaktadır. Mardin bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir:

"Siyasi bir akım olarak Osmanlı İslamcılığı, batılılaşma ve/veya modernleşme dinamiklerine bir tepki olarak doğmuş ve kabaca 1950'lerin ikinci yarısına kadar da bu eleştirisini açık veya kapalı sürdürübilmiştir... Öyle ki, harp nizamından sokak modasına kadar her alanda batılılaşan İmparatorluğun merkezi; sosyo-ekonomik ve kültürel olarak modernleşme dinamiğinin gerisinde kalan Osmanlı periferisinin tepkisine maruz kalmıştır. Bunun nedeni yapısal değişikliklere rağmen taşranın değişmeyip aynı kalmasıdır." (İnceoğlu; 2009, 24)

Osmanlı'da batılılaşma ve modernizm hareketleri sarayın seçimi iken, Cumhuriyet Türkiye'sinde devletin ön gördüğü, bizzat öznesi olduğu ve din-dışı vizyon ile sunduğu bir tablonun ürünüdür. Cumhuriyet rejiminin laik yapısı ve din reformuna gelecek tepkiler de ülkede çok partili siyasal yaşama geçildiğinde, sağ eğilimli Demokrat Parti'nin doğması ile kendini gösterecektir. Yeni kurulan Türk devleti, milliyetçilik ve cumhuriyetçilik ilkeleri üzerine konumlanmaktadır. Türk Tarih tezi ve Güneş- Dil Teorisi ile özellikle İslam öncesi Türk tarihine gönderme yapmaktadır. 1924'de hilafet kaldırılmış, Diyanet İşleri devlet denetimi altına alınmıştır. Ezan camilerde Türkçe tercüme hali ile okunmuş, tekke ve türbeler ibadete kapatılıp tarikatların faaliyetleri yasaklanmıştır. 1928 yılında İslam, devletin resmi dini olmaktan çıkarılmaktadır. Yarasır, bu engellerin *dine karşı çıkmak ya da muhalif olmak değil*; modernizmin bir sonucu olduğunu ifade eder:

"Cumhuriyet döneminde dinseliliğin tüm biçimleri ile günlük yaşamdan sürülmesi, ibadetin gizlenmesi, eskiden bu yana iktidara muhalif olma olasılığı hep var olan tarikatların, tekkelerin ve diğer dinsel oluşumların yasaklanması, dinseliliği anımsatan her türlü ritüelin engellenmesi, Kurtuluş Savaşı'nda önder konumu ile dikkat çeken din adamlarının tarihten silinmeye çalışılması ya da en azından devlette organik bir bağ kurmalarının sürekli engellenmesi, fiilen dine karşı örgütlenmiş bir devlet modelini akla getirmektedir. Ancak bu dinin devlete muhalif olması nedeniyle değil, Cumhuriyet Türkiye'sinin modernizm algılayışının bir sonucudur. Öyle ki Avrupa'dan devşirilen laiklik bile Anadolu topraklarına özgü, katı bir uygulama alanı bulmuştur."(Yılmaz; 2007,59)

Anan Menderes ve Celal Bayar'ın önderliğinde kurulan Demokrat Parti ile Türkiye'de muhafazakar sağ söylem varlığını ortaya koymaya başlar. Lewis'in araştırmaları Demokratik Parti'nin iktidara gelmesi ile din- devlet ilişkilerinde yumuşama gözlemlendiği; siyasete dini öğelerin ve grupların katılımının önünün açıldığı sonucunu verir. (Ayhan; 2007,23)

2000'li yılların Türkiye'sinde, muhafazakarlık ve liberallik söylemleriyle ortaya çıkan Adalet ve Kalkınma Partisinin ideolojisinden 50-60 yıl evvelinde, Demokrat Parti ekonomide liberal, kültür ve sosyal alanlarda muhafazakar olma yolunu seçmektedir. Kimi düşünürler DP döneminde ezanın yeniden Arapça okunması ve tekkelerin açılmasını, İslam'ın popülist bir araç olarak kullanılmasının miladı olarak görmektedir. "Yeter, söz milletin!" mottosu ile yola çıkan DP gibi AKP'de sıkça "Karar milletin" ilkesini kullanmaktadır.

Türk siyasi tarihinde muhafazakarlığın ilk dalgası Demokrat Parti; ikinci dalgası da Milli Görüş Hareketi ile açıklanmaktadır. Milli Görüş'ün kurucu lideri Necmettin Erbakan, partinin felsefesini şu şekilde açıklamaktadır: *"Milletimizin tarihi an'anevi ve bütün değerlerine saygılı olan görüş milli görüş'tür. Milli görüş demek, bizim milletimizin kendi görüşü demektir. Sultan Fatih'in İstanbul'u fethederken kalbindeki inanç ne ise, milli görüş odur. Bizim milletimiz bin yıl milli görüş ile dünyaya hâkim oldu. Bugün de bütün dertlerimizin ilacı Milli Görüş'tedir"*.

Bu sözlerle yola çıkan bir siyasal düşünce, tam anlamıyla geleneğe bağlı ve muhafazakardır. Gücünü kendi tarihinden alır; öz benliğini Osmanlı İmparatorluğu'nda arar. 1950'lerden itibaren Türkiye'nin yapısı değişmektedir, insanlar köylerden kentlere gelmişler ve örgütlenme ihtiyacı duymuşlardır. Bir cemaat hareketi olan Milli görüş, din ve geleneksel olan sayesinde, toplumsal yapısı değişen bireylerin dikkatini çekmeyi başarabilmiştir.

Milli görüş iki alanda hedef belirlemektedir; ilki ahlaki kalkınma, diğeri ise maddi kalkınmadır. Milli Nizam Partisi kültür alanında muhafazakar; ekonomik alanda devlet teşebbüsü ile sanayileşme söylemini benimsemiştir. Laçiner'e göre, İslami hareketler 1980'den sonra yeniden filizlenmiştir. Milli Görüş çatısı altında kurulan tüm partilerin davası aynı yöndedir. Son temsilci Saadet Partisi'nin Ekim 2010 tarihindeki Olağanüstü Büyük Kongresi öncesi, Milli Gazete'de yayınlanan haberin başlığı "İnanç var, her şey var"dır. Maddeler arasında öne çıkanlar: *"-maneviyatsız saadet olmaz, -Bizim medeniyetimiz diğerlerinden üstündür, -...Nitekim Mimar Sinan; Şehzadebaşı, Süleymaniye'den sonra Selimiye'yi yaparken aynı şekilde yepyeni bir aşkla ve şevkle kollarını sıvamıştır. Biz de 17 Ekim kongremizi işte bunun için yapıyoruz."* Görülüyor ki tarihsel şahsiyetlerden Fatih Sultan Mehmet örneğinden sonra, Mimar Sinan örnek verilerek, öz kimliğe bir gönderme yapılmaktadır. İfade şekli, geleneğe sahip çıkar durumdadır.

Ağustos 2001'de siyaset sahnesine çıkan Adalet ve Kalkınma Partisi lideri Tayyip Erdoğan, Milli Görüş'ün bir marka olduğunu kabul etmekte, ancak bu markaya ihtiyaç duymayıp kendi kimliklerini Muhafazakar- Demokrasi olarak tanımladıklarını kaydetmektedir.

Yeni Muhafazakârlık: AK Parti

Adalet ve Kalkınma Partisi, 2002 seçimlerinde %34.43 oy ile sandıktan birinci parti olarak çıkarken; başarısının altında yatan sebeplerden biri de, kadrosunu eski Anap, Doğruyol ve Milliyetçi Hareket partilerinden olan kimselerden seçmesidir.

Recep Tayyip Erdoğan parti hedeflerini sıralarken, din, ırk ve bölge esasına dayalı milliyetçilik yapmayacaklarının altını çizer. Erdoğan'ın siyasi danışmanı Yalçın Akdoğan, muhafazakar- demokrat üretmekle, bazı kavramların altını çizmiş olur. Bunlardan biri de "müstakil bir muhafazakar parti üretmektir." Demokrat Partiden itibaren tüm sağ partilerde bu eğilim olmasına rağmen, Akdoğan'a göre Ak Parti'de muhafazakarlık durumu lokomotif ve siyasetin ana gövdesi durumundadır. (Yılmaz; 2007,128)

Parti felsefesi, radikalizmin yerini ılımlılığın aldığı ve istikrarlı olan bir hayatı destekler. Radikal yapıya karşılık idealizm ile realizm arasında denge kurulması gerektiğini savunur.

Siyasete Bağlı Gelişen Kültür Sanat Politikaları

Her dönemin ve şartın kendi kültürel ve sanatsal dünyasını yaratacağı açıktır. 2000'lerin Türkiye'sinde yönetimde olan ve dahası tek başına yönetimde olan bir siyasi partinin kültür yaşantısında atacağı adımlar, bırakacağı izler, gelecek yıllarda kültür sanat tarihine geçmeye adaydır. Bu bakış açısı içinde, Ak Parti Tüzüğünde yer alan kültür sanat politikalarına değinmek gereklidir.

Parti programında kültür ve sanata ayrılan kısım, Türkiye'nin bugün itibariyle içinde bulunduğu duruma eleştirel bir bakış açısı geliştirerek başlamaktadır:

"Türkiye, her geçen gün maddi kaygıların ön planda olduğu, ruh ve mânâ dünyamızı zenginleştiren, süsleyen unsurların kenara itildiği bir ülke haline gelmektedir. İnsanımız renksiz, şiirsiz, içeriksiz ve estetik kaygıların önemsenmediği bir dünyada yaşamaya itilmektedir."

İlerleyen bölümlerde bu eleştiriler neticesinde, bahsedilen mana dünyası eksikliğinin nasıl giderileceğine dair fikir ve görüşler yer almaktadır. Programda uluslar arası olabilmek için önce ulusal olabilmeyen gerekliliği şu sözlerle ifade edilir:

"Bu anlamda geleneği olmayan ve kendi kimliğini özgün bir biçimde sunamayan kültürlerin yabancı "kültürlerle rekabet etmesi zordur. Ülkemizin kültür ve sanat alanlarında göstereceği etkinlik, uluslararası camiada saygınlığımızı artıracaktır. Ülkemiz, binlerce yıllık tarihin sonucu olan zengin bir kültürel birikim ve dokuya sahiptir."

Tıpkı önceki bölümlerde ele alınan Milli Görüş hareketindeki gibi, tarihsel zenginlik ve miras, kültür politikalarının en önemli mihenk taşıdır. Cumhuriyet rejimi de benzer şekilde kendi öz kültürünü tarihsel geçmişinde aramak amacıyla Türklük mirasını önemsemiş ve bunun üzerine gitmiştir. Günümüz muhafazakar söylem ile cumhuriyet rejimi bu konuda hem benzerlik hem farklılık gösterirler. İki görüş de tarihsel mirasa önem vererek sanat ve kültür politikalarını geçmişin de katkısıyla geliştirmektedir; ancak referans aldıkları noktalar başkadır. Cumhuriyet rejimi geleneksel Türk kültürünü, Muhafazakar söylem ise geleneksel Osmanlı kültürünü örnek almaktadır.

"Partimiz; Milli değerlerin korunup geliştirilmesi konusunda azami bir gayret içerisinde olacaktır. Yeryüzünde saf bir dil, musiki, mimari vb. bulunmadığı gerçeğinden hareketle kültürel etkileşimi bir zenginlik olarak kabul ediyoruz."

Terminolojinin önemi ve kelimelerin karşılık geldikleri retorik dünyası bir hayli karışık olup, mutlaka ele alınması gereken detaylı bir çalışma konusudur. Bu sebeple burada, konuyu belli bir sınır içinde tutmak yerinde olacaktır. Milli değerlerin korunup geliştirilmesi ve *musiki* kelimesinin seçilmesi eskiye çağrışım yapmaktadır. *Müzik* ve *musiki* kelimeleri aynı anlamlara gelse de, *musiki* kelimesi en basit anlamıyla geleneksel ya da bugün Türk Sanat Müziği ya da Klasik Türk Müziği türüne karşılık gelmektedir. Bu müzik türünün eğitiminin verildiği kurumlar halen *musiki* dernekleri/ cemiyetleri olarak anılmaktadır. Milli değerler konusu ise muhafazakarlığın üst başlıklarından biridir.

"Partimiz, milli kültürümüzdeki esas yapıyı, üslûbu koruyarak evrensel değerlerle milli kültür arasındaki etkileşimi en üst noktaya çıkarmayı amaçlamakta, gerçek bir çağdaş kültür atmosferi

oluşturmanın bu yoldan geçtiğine inanmaktadır. Bu iki alanı, çatışma konusu olmaktan çıkarıp, her iki unsurun zenginliklerinden birlikte yararlanmak, kültür politikamızın temelidir."

Bir önceki maddede milli değerlerin önemine vurgu yapıldıktan hemen sonra milli kültür ve önemine değinilmiştir. "Üslubu, esas yapıyı korumak" ifadesi kullanılmaktadır; muhafazakarlığın kelime anlamının tutmak, korumak olduğuna değinilmiştir. Kültür politikasının temelinde, uzlaşmacı bir tavır olduğu göze çarpmaktadır. Hem milli kültür hem evrensel değerler çatışma konusu edilmeksizin, birlikte ele alınmalıdır ve çoğulluğun zenginliğinden faydalanılmalıdır gibi bir anlam ortaya çıkmaktadır. Müzik ekseninde düşünülecek olursa, Tanzimat'tan bu yana müzikte meydana gelen ikilik, yani Batı ve Türk müziği ayrımı uzun yıllar boyu devam etmiştir. Aslında sıkıntı konusu bu ayrım değildir. Ancak Türk müzikçi/ Batı müzikçi ayrımı kurumlar arası değil, kişiler arası konuma gelmekte ve bu bağlamda kişiselleşmektedir. İlgi duyulan müzik türüne göre kişiler; modern, gerici, ilerici, tutucu, klasik, eski, yeni vb. sıfatlarla tanımlanmakta ve keskin sınırlarla ayrılmaktadır. Örneğin modern olmak, bir müziğin icracısı olmakla ilgilidir ya da değildir, gibi bir ön kabul ne kadar akademik bir yaklaşımdır? Bu toplumsal ön yargıların, sanat ve kültür ortamına nasıl bir katkısı olmaktadır?

Ak Partinin güttüğü temel politikanın, kültür alanına yansımalarının sonuçları; bugünün gösterdiği tablodan ziyade, gelecekte anlaşılacak bir durumdur. Somut verilerle ilerlemek için, geniş bir gözlem ve takip yapılması gerekir. Bu zorunluluk bu araştırmanın sınırlarını aşsa da, bakir bir alan olarak hali hazırda beklemektedir.

"Partimiz, kültürün taşıyıcı unsurları olan dil, edebiyat, folklor, musiki, plastik sanatlar, etnografya, sinema, temsil sanatları vb. alanlardaki mevcut yapıyı, yaklaşım ve anlayışı eksik ve sağlıklı bulmaktadır. Bütün bu alanlarda konuların uzmanları ve sivil toplum örgütlerinin de görüşlerinden yararlanılarak yeni ve doyurucu politikalar geliştirilecektir."

Burada da başlangıçtaki anlatıma benzer şekilde; var olan, görülen eksiklikler ve bunların hangi yolla çözüme kavuşturulacağı ortaya konulmaktadır.

"Plastik sanatlar ve Türk-İslam sanatlarının gelişimine özel bir önem verilecektir. Tüm sanat çalışmalarının gerçekleştirilmesinde yerel yönetimler ağırlıklı olarak öne çıkarılacak, konuyla ilgili tüm yasal düzenlemeler hızla yapılacaktır."

Muhafazakarlık ile din aynı anlamlara gelmez fakat, din muhafazakarlığın en önemli parçalarındandır. 2012 yılı içinde "Muhafazakar Sanat" tartışmaları oldukça önemli bir gündem maddesi oluşturmuş ve pek çok gazeteci, yazar, araştırmacı konu ile ilgili fikirlerini belirtmişlerdir. Dönemin Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri edebiyatçı Prof. Mustafa İsen'in aşağıdaki ifadesi üzerine konu tartışmaya açılmıştır: "Muhafazakar kesimin nasıl bir demokrasi anlayışı varsa, muhafazakar estetik ve muhafazakar sanatın yapısını oluşturmak gibi bir yükümlülük içindeyiz"

Bu açıklama üzerine edebiyatçı İskender Pala, Zaman gazetesindeki köşe yazısında "Muhafazakar Sanat Manifestosu" yayınlamıştır. Bu manifestonun dikkat çekici başlıkları şunlardır:

"Muhafazakar sanat (MS), geçmişiyile bağları travmatik biçimde koparılmış bir toplumun öz benliğiyle barışma çabasının estetik boyutudur."

"MS, toplumun kendi kimliğinden kaynaklanıp bağrında görünür kılınan sanattır."

"MS, din eksenli bir sanat değildir, ama dini duyarlılıkları mutlaka dikkate alır."

"MS, Batı'yı reddetmez, metodoloji ve üretimlerini kabul eder, ama ruhuna mesafeli yaklaşır."

"MS, Mehmet Akif veya Necip Fazıl'a kapılanıp kalmadan Nazım Hikmet veya Orhan Kemal'i, Karacaoğlan veya Şeyh Galib'i, Dostoyevski veya Dante'yi vb. harmanlayarak üretim yapma idealini taşır."

"MS, -kendisi muhafazakâr olmayan sanat platformlarında hep yok sayılsa ve dışlansa da-muhafazakâr olmayan sanat ürünlerini eleştiren ama asla dışlamayan sanattır."

Manifestonun diğer maddeleri, yukarıda sayılanlarla hemen hemen aynı eksende görüşler taşımaktadır. Ancak özü itibarıyla ele alındığında, post modern bir söylem olarak; içinde çoğulculuğu barındırdığını, tarihsel geçmişini her fırsatta öne çıkarıp, Batı'nın yöntemlerini de reddetmediğini, siyasal ve tarihsel geçmişle de bağlantılı olarak muhafazakar olmayan sanat ortamlarında(ya da diğer kamu alanlarında) yok sayılmanın da tepkisini içinde

büyüten yanını ortaya çıkmaktadır. Fakat kendi gibi olmayı dışlamadığını da ekleyerek taraf olmaktan kaçınmaktadır.

İnan'ın açıklaması ve Pala'nın manifestosu üzerine konu ile ilgili farklı fikirler ortaya atılmıştır. Yusuf Kaplan, muhafazakar sanat çağrısını; " tanım gereği modernliğin bir başka çağrısı olduğu için tabansız, köksüz bu nedenle de kök salamayacak ve bize yeniden ruh üfleyemeyecek simülatif bir çağrıdır", şeklinde yorumlar. Murat Belge ise söylenmiş her sözün yeni bir söz olduğunu ifade ederken, bazı sanatların öz olarak muhafazakar olmaya daha yakın olduğunu söylemekte ve buna divan şiirini örnek göstermektedir. Dücane Cündioğlu ve Ezel Akay konuya daha muhalif bir taraftan bakmaktadırlar. Cündioğlu, sanatın da sanatçının da muhafazakar olamayacağını çünkü hayal dünyasına sınırlar konmayacağını ifade ederken, Akay da benzer şekilde muhafazakarlık ve sanatın bir araya gelemeyecek kavramlar olduğundan söz etmektedir.

Gazeteci Cihan Aktaş konu hakkında aşağıdaki ifadeleri kullanır: "*Toplumsal kitsch'in Müslümanlara mal edilmesi ise pek kolay; geniş Müslüman nüfus toplumun önce kapalı yaşamaya zorlanmış sonra da altüst olmaya zorunlu kalmış mustazaf kesimlerini teşkil ediyor. Müslüman halk heykel ve operaya sıcak bakmıyordu, ama bunun sebepleri benzeri sanatların sunumunun ideolojik olması değil midir? O ideolojik çerçeve artık silikleştiği için insanlar bir baskı sonrası dönemi sarhoşluğu içinde şimdi.*"

Aktaş'ın altığı çizdiği nokta önemlidir. İdeolojik çevrenin değişmesi ve yaşamın tüm alanlarına yansması konusu üzerinde düşünülmelidir. Sanat da bu toplumsal alanların başında gelmektedir. Bu tartışma en taze şekliyle, bugünün sanat ve sanat politikası anlayışını yakından görebilmek açısından önemlidir.

Son maddede yer aldığı üzere, Türk- İslam sanatlarının ya da geleneksel sanatların son on yılda daha fazla önem kazanması günlük yaşamda doğrudan gözlenebilen bir olgudur. Aşağıda ayrıca İsmek, Bilgi Evleri ve Kültür A.Ş özelinde konu yeniden ele alınacaktır. Bu maddede öne çıkan bir diğer konu ise, yerel yönetimlere ağırlık verilmesidir. Bu yaklaşım AKP'nin genel siyasi yaklaşımını tanımlamaktadır. *Kenardan merkeze ya da yerelden merkeze* denilen yönetim şekli, partinin dokusu ile alakalı bir konudur. İstanbul özelinde, ilçe belediye merkezlerinde gerçekleştirilen, geniş çaplı kültür sanat etkinliklerine verilen büyük önem de yine bu maddeyi doğrular niteliktedir.

İsmek, Bilgi Evleri ve Kültür A.Ş Örnekleri

1996 yılında kurulan İsmek (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Kursları), İstanbul Belediyesi ve Valiliğinin imzaladığı protokol neticesinde bünyesinde ücretsiz kurslar açar. Alt yaş sınırı 15 olup üst yaş sınırı bulunmaz. Her geçen gün branş sayısı artmaktadır. Örneğin Tepe'nin araştırmasında 2005- 2006 yılında toplamda 97 branşta eğitim verildiği kaydedilmektedir. Bu rakam 2011- 2012 eğitim öğretim yılında 228 kurs merkezinde 28 alanda 181 branşa ulaşmıştır. 2014 yılı verileri; 240 kurs merkezi, 30 alanda 361 branştan oluşur.

İstanbul Belediye Başkanı Kadir Topbaş, İsmek'in internet sitesinde, "*İsmek'i İstanbul'un mahallelerine kadar yaydık, hemşerilerimizi kurslarımıza bekliyoruz.*" ibaresini kullanır. Topbaş'ın; *yerellik* olgusunu ön plana çıkarması, yeni modernleşmeye bir gönderide bulunur.

Kültürlerarası ortamda küçük, kendine özgü özellikleri, ayrıntıları olan ve dünya kültürünün ham maddesini oluşturan parçacıklar yerel kavramı ile tanımlanmaktadır. Küreselleşmenin geniş hazinesi içinde yerellik bir renk geçişi sağlaması bakımından, giderek daha fazla önem taşımaktadır. Belki de modern dünyanın hızı ve teknoloji sayesinde dünyanın farklı uçlarındaki uzakları yakın ettiğinden bu yana, yerellik ve öz arayışı sosyolojik ve psikolojik bir konu olarak karşımıza çıkar. Artık *yerel tek başına önemlidir*. Tüm farklı özellikleri ile, küreselleşmenin çatısı altında birleşerek merkeze hizmet eder.

İsmek ya da Bilgi Evleri'nin önemi, ilçelerde hatta mahallelerde var olup, gücünü buradaki kitlelerden alıp, İstanbul gibi bir metropole; dahası Türkiye'nin ekonomik, kültürel, toplumsal olarak en fazla önem taşıyan şehirlerinden birine; dolayısıyla Türkiye'ye yaptığı etkidir. Bilgi Evlerinin amacı; çocukların bilgiye kolay ulaşabilmesi için bilgisayarların olduğu, etüd derslerin yapıldığı ve yaşlarına uygun kültürel, teknolojik, sportif ve sanatsal etkinliklere kolay ulaşabildiği bir sosyal yapı inşa etmektir.

Son olarak Kültür A.Ş'ye bağlı konser etkinlikleri konuya verilebilecek anlamlı bir örnek oluşturmaktadır. Sayısı her geçen gün artan, İstanbul Büyükşehir Belediyesine bağlı Kültür merkezlerinde tiyatro, sergi, oturma, sinema gösterimi ve konser gibi etkinlikler düzenli olarak gerçekleştirilmektedir. Onlarca sanatçı, yazar, araştırmacı tarafından haftanın en az 3-4 günü gerçekleştirilen bu etkinlikler, İstanbul'da yaşayan kişilerin ücretsiz olarak katılabilecekleri şekilde hazırlanır. Uzun yıllardır devam eden bu etkinliklerin ilçelere göre demografik özellikler de göz önünde tutulmak suretiyle, nasıl bir yelpazede yer aldığı araştırılması ciddi ve detaylı bir çalışma konusudur. Ancak temel bir biçimde konuya müzik ekseninden bakılacak olursa, bu merkezlerde özellikle geleneksel sanatlar olarak addedilen Türk Sanat Müziği, Türk Halk Müziği ve Türk Tasavvuf Müziği'ne büyük yer verildiği gözlemlenebilir. Elbette bu durum programlarda diğer müzik türlerine yer verilmediği anlamına gelmez. Ancak belki de; *içinde bulunulan dönem yukarıda adı geçen müzik türlerine daha önce olmadığı ölçüde kitlelerle buluşma imkanı sağlamıştır. Muhafazakarlığın özünde var olan; olanı muhafaza etme çabası, sanat dallarında da kendini göstermektedir.*

SONUÇ

Milli kültür ve değerlerin önem kazandığı ve Yeni Osmanlılık tartışmalarının konuşulduğu son yıllarda, kültür sanat politikalarına bir bakış ya da bir çözümleme çabası olabilecek bu araştırma, kendinden yeni konular doğuracak, ortaya attığı savların, gelecek yıllar içinde doğruluğunu veya geçerliliğini kontrol etme şansına sahip olacaktır.

Kenardan merkeze doğru büyüyen bir yönetim biçimini benimseyen, siyasi bir partinin sanat ve kültür politikasında da benzer uygulamalara gittiği görülmektedir. Modernizm açısından bakılacak olursa, küreselleşme karşısında önem kazanan yerellik olgusu, bugünün en mühim konularından biridir. Şimdinin ideolojisinin, geçmişin ideolojisinden farklı şeyler söylemesi ya da üzerine yeni taşlar koyması, zamanın devinimi ilkesi gereği doğal karşılanmalıdır. Geleceği inşa eden bugünün ideolojisi ise şimdinin penceresinden bakıldığında henüz muğlak bir alandır. Türk siyasi tarihi boyunca tepki oylarıyla yükselmiş sağ görüş, çoğunluğun sesi olma yolunda ilerlemektedir. Ancak siyasi başarıda istikrar sağlamanın da ekonomik, sosyo-ekonomik, sosyo- politik şartlara hayalet bir iple bağlı olduğu da hatırlanmalıdır.

Son olarak, toplumlardaki baskın söylemin, kültür ve sanatın tüm alanlarına nüfus ettiği görülmektedir. Sanat ve kültür ortamı, güncel ideolojiden en çok beslenen konuların başında gelmektedir.

KAYNAKÇA

- AYHAN, Ahmet Turan (2007). 2000'li Yıllara Doğru Türkiye'de Muhafazakar Siyaset: Ak Parti Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇELİK, Emine Filiz (2011). Yerel Yönetimlerin Sanat Eğitimindeki Yeri ve Önemi, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- GÖLE, Nilüfer (2000). Modern Mahrem Medeniyet ve Örtünme, İstanbul: Metis Yayınları
- GÖLE, Nilüfer (2013). İslamın Yeni Kamusal Yüzleri, İstanbul: Metis Yayınları
- İNCEOĞLU, Efegan (2009). Türkiye'de Siyasal İslamcılığın Evrimi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KAVİ, Ersin ve KOÇAK, Orhan (2010). "İstanbul'daki Bilgi Evlerinin Sosyal İçerme Boyutu Açısından Değerlendirilmesi", 8. Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi, s.567-578.
- MILLS, Wright (2003). Toplumbilimsel Düşün, İstanbul: Der Yayınları
- TEPE, Arif (2007). İstanbul Büyükşehir Belediyesinin Yaygın Eğitim Uygulaması: İsmek, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TOURAINÉ, Alain (1993). "Devlet ve Ulusal Sorun", Birikim Dergisi, S. 45-46, s.116-122.
- YILMAZ, Melahat (2007). İlimli İslam ve Muhafazakar Demokrasi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- <http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=1271265> (15.09.2014)
- http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-programi#bolum_ (15.09.2014)
- www.tdk.com.tr (16.09.2014)
- <http://ismek.ibb.gov.tr/baskandan.aspx> (16.09.2014)
- http://www.milligazete.com.tr/haber/Mill_Gorus_5_Gorev_basladi/176243#.VDQ5_1_sII (04.10.2014)
- http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/41/1/Dogu_Ergil_Muhafazakar_dusuncenin_Temelleri.pdf (04.10.2014)